

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Історичний факультет

Кафедра всесвітньої історії

Дипломна робота

(магістра)

з теми: **«Операція Оверлорд»**

Виконала: студентка 2 курсу магістратури

Ist Ab1-M16

032 Історія та археологія

Юрчук Тетяна Сергіївна

Керівник: доктор історичних наук, професор

Газін Володимир Прокопович

Рецензент:

Кам'янець-Подільський- 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Характеристика джерел.....	7
1.2. Історіографія проблеми.....	10
1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	17
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМА ВІДКРИТТЯ ДРУГОГО ФРОНТУ.....	20
2.1. Воєнно-політична ситуація в Європі в 1944 р.....	20
2.2. Спроби відкриття Другого фронту в 1941-1944 рр.....	26
РОЗДІЛ 3. ПІДГОТОВКА ВОЄННИХ ДІЙ.....	33
3.1. Військово-технічне забезпечення операції «Оверлорд».....	33
3.2. Розробка плану вторгнення. План «Нептун».....	39
3.3. Висадка повітряно-морського десанту в Нормандії.....	51
РОЗДІЛ 4. ДРУГИЙ ЕТАП ВОЄННИХ ДІЙ.....	64
4.1. Наступальна операція «Кобра».....	64
4.2. «Фалезький котел». Розгром німецької армії.....	71
4.3. Значення та підсумки операції.....	84
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	94

ВСТУП

Актуальність. Однією із найбільш трагічних та суперечливих сторінок всесвітньої історії ХХ ст. є Друга світова війна. Це було рішуче та безкомпромісне протиборство народів та держав в політичній, дипломатичній, економічній та військовій сферах. Однак, основною вирішальною формою протиборства в Другій світовій війні була збройна боротьба на фронтах, характерною рисою якої був її коаліційний характер. У кінцевому рахунку, боротьба закінчилася перемогою антигітлерівської коаліції та поразкою фашистського блоку.

Із закінченням війни, історія поставила нові завдання як перед країнами переможницями, так і переможеними. В першому випадку, одним з каменів спотикання як на офіційному рівні так і в наукових угрупованнях, постала і залишається проблема об'єктивного оцінювання значення та внеску збройних сил кожної з країн союзників в досягненні перемоги над Німеччиною.

Друга світова війна по сьогоднішній день залишила ще чимало таємниць та загадок для дослідників. Однією із найвизначніших подій того часу є операція «Оверлорд» – одна із наймасштабніших в світовій історії висадка морського й повітряного десанту. Своєю масштабністю та величністю вона вражала не одне покоління дослідників. Із висадкою союзного десанту, було відкрито такий довгоочікуваний для СРСР другий фронт, після чого Німеччині довелося вести воєнні дії на два фронти. Тому, до цієї події прикута увага чималої кількості науковців, опубліковано ряд наукових досліджень, статей, де фігурують різні точки зору щодо значущості та ролі цієї операції. Кожен, намагається інтерпретувати події із вигідної для себе сторони, тим самим, прикриваючи їх справжню сутність. Тому, не зважаючи на чималий історіографічний доробок, присвячений операції «Оверлорд», перед нами постає завдання на основі аналізу наукової спадщини з'ясувати, яке насправді значення та роль відіграла дана операція в Другій світовій війні.

Об'єктом дослідження є дії та зусилля союзників у 1944 році прискорити завершення війни.

Предметом дослідження є операція «Оверлорд».

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від 6 червня до 25 серпня 1944 р. Верхня межа (6 червня 1944 р.) – висадка союзного десанту в Нормандії, початок операції «Оверлорд». Нижня межа (25 серпня 1944 р.) – звільнення Парижу та закінчення операції «Оверлорд».

Географічні межі. Північно-західна та Південна Франція.

Мета дипломної роботи полягає в тому, щоб на основі джерельної бази і здобутків історіографії та їх критичного переосмислення, комплексно й системно проаналізувати перебіг основних подій операції «Оверлорд» та її вплив на закінчення Другої світової війни.

Досягнення поставленої мети передбачає вивчення таких **дослідницьких завдань**:

- дослідити історіографію, джерельну базу та методологію дослідження;
- охарактеризувати воєнно-політичну ситуацію в Європі в 1944 р.;
- простежити спроби відкриття другого фронту в 1941-1943 рр.;
- з'ясувати матеріальне забезпечення Нормандської операції;
- описати висадку союзного десанту в Нормандії;
- висвітлити другий етап військових дій та розгром німецької армії у Франції;
- проаналізувати значення та підсумки операції «Оверлорд».

Методологія дослідження. Вивчення обраної нами теми потребує з'ясування методологічних засад дослідження. У процесі написання дипломної роботи використовувалися такі методи:

- загальнонаукові:
 - метод аналізу;
 - метод синтезу.
- спеціально-історичні методи:

- хронологічний;
- логічний;
- синхронний;
- структурно-системний.

Отже, представлені у роботі методи та принципи зумовили структуру роботи, логіку викладу матеріалу.

Елементи наукової новизни. Наукова новизна роботи полягає в тому, що відкриття другого фронту в Нормандії сприймалося двояко західними країнами: по-перше, це була надія на швидке закінчення війни, а по-друге, ця операція мала за мету перешкодити комунізації всієї Європи Радянським Союзом, оскільки ідея світової комуністичної революції широко використовувалась лідерами більшовизму ще з часів Жовтневого перевороту 1917 року. Новизна роботи полягає й в тому, що комплексних українських досліджень присвячених операції «Оверлорд» практично немає. Є лише загальні роботи присвячені подіям Другої світової війни.

Практичне значення дипломної роботи полягає в тому, що викладені в ній систематизовані матеріали можна залучати для написання рефератів, доповідей, підготовки до семінарських занять. Матеріали роботи створюють базу і відкривають можливість для подальшого поглибленого вивчення операції «Оверлорд», її передісторичного підґрунтя та вирішального впливу, який вона здійснила на прискорення завершення Другої світової війни.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були обговорені на Звітній студентській науковій конференції (квітень 2017р) та під час передзахисту дипломних робіт на кафедрі всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка.

Публікації. По темі роботи здійснена одна публікація в студентському науковому Збірнику історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2017р., вип. 14)

Обсяг та структура дослідження зумовлені метою, поставленими дослідницькими завданнями та проблемно-хронологічним принципом дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (82 найменування).

ВИСНОВКИ

Операція «Оверлорд» або іншими словами Нормандська операція стала найбільшою десантною операцією в світовій історії. Найвизначніша її особливість – величезні масштаби, велика кількість висаджених військ і введених в дію сил на морі та в повітрі, які керувалися метою операції – створення самостійного фронту.

Висадка союзників в Нормандії стала початковим етапом вторгнення в Європу. Ця операція стала однією із найбільш складних в військовій історії. І для Німеччини і для союзників ця битва була вирішальною, визначаючи результат всієї війни в Європі. Сприятливим ґрунтом для здійснення цієї операції стали значні перемоги Радянського союзу на східному театрі військових дій, які завдали значного удару військовій міцності німецької армії. Вже з цього часу гітлерівське командування не могло здійснювати нового стратегічного наступу і було змушене перейти до оборони та вести війну на два фронти. Військова економіка Німеччини опинилася на межі краху через авіанальоти союзної авіації. До того ж всього, додалися ще й національно-визвольні рухи окупованих країн: Югославії, Греції, Албанії; широкого розмаху досягнув і рух Опору в Чехословаччині, Польщі, Франції та інших країнах.

До початку вторгнення в Нормандію ця операція здавалася дуже небезпечним задумом, оскільки війська союзників мали висадитись на узбережжі, яке противник займав протягом чотирьох років. У німців було достатньо часу, щоб зміцнити тут свої позиції. Але так, як Німеччина головною своєю метою вважала перш за все розгром СРСР, то головні її сили були розташовані на східному фронті, а на заході – лише незначні частини. До того ж, величезні технічні і виробничі можливості, що були в розпорядженні союзників, значно переважають як в кількісному, так і в якісному відношенні німецькі. Їх військово-повітряні сили були більш досконалішими та пройшли відмінну підготовку. Британські та американські дивізії розпочали боротьбу

силами, не послабленими війною, чого не можна було сказати про німецьку армію.

Під час підготовки до вторгнення, союзне командування розраховувало все до найменших деталей від погодніх умов, від яких залежав успіх операції в цілому, до забезпечення військових та людських ресурсів та їх доставку до місця призначення. Та не дивлячись на це, розгортання військових дій пішло не за планом. Вони не очікували такого відчайдушного спротиву противника. Тому, ті стратегічно-важливі частини, які планувалося захопити в перші же дні наступу, було захоплено лише наприкінці місяця. В цьому можна простежити декілька причин. Найперш за все, дати належне потрібно опору противника, який незважаючи на значні переваги союзників зміг перешкодити їх просування, завдаючи великих втрат. Другою причиною були незлагоджені дії самих союзних армій, які в деяких випадках призводили навіть до летального завершення – скинення бомб на свої ж війська через некоординовані дії авіації. Від самого початку планування операції, між американцями та британцями мали місце конфліктні ситуації, основою яких було суперництво, яке продовжилося і в ході військових дій. Зустрічалися й недосвідчені кадри, які не могли вдало організувати наступ.

Значною допомогою в знищенні противника на заході, був успішний наступ радянських військ в ході операції «Багратіон», який призвів до повного краху групи армій «Центр», послабив дух німецької армії та унеможливив перекидання допоміжних дивізій. Це була вже маленька перемога в довгій боротьбі за знищення нацизму.

Найголовнішу роль в операції «Оверлорд» зіграла авіація. Завдяки їй, союзники відразу ж забезпечили собі повне панування в Нормандії. Стратегічна авіація союзників в міру наближення терміну висадки поступово переносила свої удари з промислових об'єктів Німеччини на залізничні вузли, скупчення стратегічних резервів військ, аеродроми, військово-морські бази і, нарешті, на об'єкти плацдарму висадки. Але якщо масоване застосування авіації позбавляло німців надії на перемогу, то воно ж і розкрило межі можливостей союзної авіації: повітряна міць не могла дати ключа до перемоги без

величезних зусиль сухопутних військ. І лише об'єднання цих сил змогло забезпечити західним державам перемогу над ворогом.

Велике значення в операції мали повітряні десанти, які вирішували важливі тактичні та оперативні завдання, які полягали в захопленні важливих вузлів доріг і населених пунктів для переривання ворожих комунікацій.

Крім того, що висадка в Нормандії показала стратегічне і тактичне мистецтво командування союзних військ і мужність рядових солдатів, вона також мала і величезний вплив на хід війни. «День Д» відкрив другий фронт, змусив Гітлера воювати на два фронти, що розтягувало і без того вичерпувані сили німців. Наступ влітку 1944 року викликав крах всього Західного фронту та знищив практично всі позиції Вермахту в Західній Європі.

Успіхи союзників на заході настільки послабили німців, що вони були змушені в свою чергу послабити тиск на східному фронті, що дало можливість Червоній армії досягти успіхів в 1944-1945 рр. Окрема заслуга в успіхах Червоної армії відводиться США, які надавали величезну підтримку у вигляді військового обладнання, без якого СРСР навряд чи зміг би досягти таких результатів.

Це була перша найбільша операція, в ході якої в повній мірі успішно об'єдналися при єдиному керівництві всі три види військ для досягнення однієї стратегічної мети. А. Гітлерові вдалося б попередити найбільш сильні удари противника – не вести війну на всіх фронтах. На сході фронт варто було значно зменшити та укріпити, накопичивши сильні резерви. А у Франції, в районі від Сени укріпити позиції і прийняти відступаючі війська, прикриваючи їх. Але на той час, в німецькому середовищі серед офіцерів та солдат не було довіри. Тому, німецький солдат вже не відзначався бажанням брати на себе відповідальність, ініціативу та воювати до останнього, що було раніше головною його рисою. До усього додалися ще й постійні підозри Гітлером своїх воєначальників у зраді та змові. Тому, про злагоджене керівництво не могло бути й мови.

Ця операція стала успішною завдяки декільком чинникам. Першим та мабуть і найвизначнішим були сприятливі погодні умови. Якби погода не

зіграла на руку висаджуваним військам, то операція могла закінчитися навіть і не розпочавшись. Адже, десант не мав би змоги висадитись на берег. Другим чинником є колосальні зусилля союзних держав в підготовці цієї операції. Помітну роль в цьому зіграв і французький рух Опору. Він, надав інформацію союзникам щодо розташування німецьких дивізій, допомагав матеріалами у вивченні місцевості, що була необхідна союзникам для складання плану, вів внутрішню боротьбу проти окупанта. Ще однією причиною була відносно невисока боєздатність німецької армії, без єдиного командування. Та, однією з головних причин успіху операції вважається помилкове припущення німецьким командуванням часу та місця висадки, що є заслугою союзного командування, яке доклало не малих зусиль по дезінформації противника.

Після закінчення Другої світової війни, кожна із держав переможниць почала приписувати собі воєнні заслуги та першість в розгромі Німеччини. Особливо, це стосувалося Радянського Союзу, що й зараз має місце в Росії. Безперечно, СРСР зробив вагомий внесок в розгром нацизму ціною величезних людських втрат, однак, самотужки без допомоги західних держав, та відкриття довго очікуваного другого фронту, йому зробити це не вдалося б, так само, як кожній окремо взятій країні, яка була втягнута в війну. Лише співпраця великих держав та спільні дії змогли принести бажаний результат. Тому, кожна із держав антигітлерівської коаліції зіграла свою, помітну роль в знищенні Німеччини. І лише об'єднання цих зусиль на декількох фронтах – коаліції об'єднаних націй, дозволило отримати перемогу в Другій світовій війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Бережков В. М. Страницы дипломатической истории: 4-е изд. / В. М. Бережков. – М.: Международные отношения, 1987. – 616 с.
2. Брэдли О. Н. Записки солдата / О. Н. Брэдли ; Пер. с англ. В. С. Столбова и Н. Н. Яковлева. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957.
3. Голль Ш. де. Военные мемуары: Единство 1942-1944 / Ш. де Голль; Пер с фр. Вайсман Б. С., Жаркова Н. М., Немчинова Н. И. и др. – М.: Астрель, 2003. – 814 с.
4. Д'Астье Э. Боги и люди. 1943-1944 / Э. Д'Астье; Пер. с франц. Г. Велле. – М.: Издательство иностранной литературы, 1962. – 142 с.
5. Зенгер Ф. Ни страха, ни надежды. Хроника Второй мировой войны глазами немецкого генерала. 1940-1945 / Ф. Зенгер; Пер. с англ. Л. А. Игоревского. – М.: Центрполиграф, 2003. – 479 с.
6. Золотарев В. А. Второй фронт против Третьего рейха / В. А. Золотарев. – СПб.: Полигон, 2005. – 541 с.
7. Эйзенхауэр Д. Крестовый поход в Европу / Д. Эйзенхауэр; Пер. с англ. Федотова Е. М. – Смоленск: Русич, 2000. – 528 с.
8. Ингерсолл Р. Совершенно секретно / Р. Ингерсолл; Пер. с англ. М. Богословской, Н. Волжиной, А. Горбова, А. Горовича, Н. Дарузес, Е. Калашниковой, М. Лорие, В. Топер, О. Холмской. – Москва.: Издательство иностранной литературы, 1947.
9. Краминов Д. Ф. Правда о втором фронте / Д. Ф. Краминов. – Петрозаводск: Государственное издательство Карельской АССР, 1960. – 232 с.
10. Кузнецов Н. Г. Курсом к победе / Н. Г. Кузнецов. – М.: Голос, 2000.

11. Маклахлан Д. Тайны английской разведки (1939–1945) / Д. Маклахлан; Пер. с англ. К. Д. Данилова и В. А. Александрова; Под ред. и с предисловием А. М. Митрофанова. – М.: Воениздат, 1971. – 352 с.
12. Монтгомери Б. Мемуары фельдмаршала / Б. Монтгомери. – М.: Вагриус, 2006. – 384 с.
13. Паттон Дж. Война, какой я ее знал / Дж. Паттон. – М.: Астрель, 2002. – 352 с.
14. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. : В 2 т. / Под ред. А. А. Громыко, В. М. Хвостов и др. – М.: Госполитиздат, 1957. – Т. 1. – 406 с.
15. Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. : В 2 т. / Под ред. А. А. Громыко, В. М. Хвостов и др. – М.: Госполитиздат, 1957. – Т. 2. – 735 с.
16. Рузвельт Э. Его глазами / Э. Рузвельт; Пер. с англ. А. Д. Гуревича и Д. Э. Куниной; Под ред. И. Е. Овадиса. – М.: Государственное издательство иностранной литературы, 1947.
17. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны 1941-1945: сборник документов: в 6 Т. / Министерство иностранных дел СССР. – М.: Политиздат. – 1984. – Т. 1. Московская конференция министров иностранных дел СССР, США и Великобритании (19-30 окт. 1943 г.). – 384 с.
18. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны 1941-1945: сборник документов: в 6 Т. / Министерство иностранных дел СССР. – М.: Политиздат. – 1978. – Т. 2. Тегеранская конференция руководителей трех союзных держав – СССР, США и Великобритании (28 ноября-1 декабря 1943 г.). – 198 с.
19. Советско-американские отношения во время Великой отечественной войны 1941-1945: Документы и материалы: В 2 т. – М.: Политиздат, 1984. – Т. 1. 1941-1943. – 510 с.

20. Советско-американские отношения во время Великой отечественной войны 1941-1945: Документы и материалы: В 2 т. – М.: Политиздат, 1984. – Т. 2. 1944-1945. – 575 с.
21. Тегеран – Ялта – Потсдам: Сборник документов / Сост.: Ш. П. Санакоев, Б. Л. Цыбулевский. – 2-е изд. – М.: Издательство «Международные отношения», 1970. – 416 с.
22. Черчилль У. Вторая мировая война (в 3-х книгах) / Уинстон Черчилль. – М.: Воениздат, 1991. – Кн. 3. Т. V-VI. – 702 с.
23. Харламов Н. М. Трудная миссия / Н. М. Харламов. – М.: Воениздат, 1983. – 224 с.
24. Штеменко С. М. Генеральный штаб в годы войны / С. М. Штеменко. – М.: Воениздат, 1989.

ЛІТЕРАТУРА

Монографії, статті

25. Аикс Р. Великие танковые сражения. Стратегия и тактика. 1939-1945 / Р. Аикс. – М.: Центрполиграф, 2007. – 456 с.
26. Алябьев А. Н. Хроника воздушной войны. Стратегия и тактика. 1939–1945 гг. / А. Н. Алябьев. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2006. – 495 с.
27. Амброз С. Е. День «Д». 6 июня 1944 г.: Величайшее сражение Второй мировой войны / Стивен Е. Амброз; Пер. с англ. И. В. Лобанова, А. В. Короленкова. – М: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 617 с.
28. Бевин А. 10 фатальных ошибок Гитлера / А. Бевин; Пер. с англ. – М.: Яуза, 2003. – 448 с.
29. Белли В. А. Боевые действия в Атлантике и на Средиземном море. 1939–1945 гг. / В. А. Белли, К. В. Пензин. – М.: Военное издательство, 1967. – 480 с.
30. Бишоп К. Вторая мировая война. День за днем. 1939-1945 / К. Бишоп, К. Макнаб. – М.: Эксмо, 2007. – 248 с.

31. Болдуин Х. Сражения выигранные и проигранные. Новый взгляд на крупные военные кампании Второй мировой войны / Х. Болдуин. – М.: Центрполиграф, 2002. – 624 с.
32. Бру В. Подводные диверсанты / В. Бру. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – 82 с.
33. Бунич И. Таллинский переход: Историческая хроника / И. Бунич. – Мн.: Алкиона, 1994. – 496 с.
34. Говард М. Большая стратегия / М. Говард; Пер. с англ. Ю. А. Неподаева, Б. И. Павлова и Ю. М. Щебенюкова; Под ред. и с предисл. О. А. Ржешевского. – М.: Воениздат, 1980. – 464 с.
35. Дашьян А. В. Флоты Второй мировой / А. В. Дашьян, С. В. Патянин. – М.: Яуза, 2009. – 612 с.
36. День Д – 1944 // 100 битв, которые изменили мир. – 2011. – № 15. – С. 32.
37. Доманин А. Великие битвы. 100 сражений, изменивших ход истории / А. Доманин, С. Доманина. – М.: Центрполиграф, 2011. – 448 с.
38. Исби Д. Битва за Нормандию. Взгляд побежденных / Д. Исби. – М.: АСТ, 2005. – 508 с.
39. История войны на Тихом океане: В 5 Т. – Т. 4. Второй период войны / Под общей ред. У. Сэйдзиро, Э. Бокуро, Т. Сигэки, Н. Сиро и М. Эйити; Пер. с японского Л. З. Левина, В. И. Родионова, В. И. Шипаева. – М.: Издательство Иностранной литературы, 1958. – 360 с.
40. Клавинг В. Западный фронт. Германия в войне 1939-1945 / В. Клавинг. – М.: Яуза, 2005. – 544 с.
41. Коваль В. С. США у Другій світовій війні: деякі проблеми зовнішньої політики 1939-1941 / В. С. Коваль. - К.: Наукова думка, 1976. – 420 с.
42. Лан В. И. США в военные и послевоенные годы / В. И. Лан. – М.: Наука, 1978. – 679 с.
43. Лиддел Гарт Б. Г. Битвы Третьего рейха. Воспоминания высших чинов генералитета нацистской Германии / Б. Г. Лиддел; Пер. С. Лисогорского. – М.: Центрполиграф, 2004. – 368 с.

44. Лиддел Гарт Б. Г. Вторая мировая война / Б. Г. Лиддел. – М.: АСТ, СПб.: Terra Fantastica, 1999
45. Лисенко О. Є. "Звитяга і жертвність: Українці на фронтах Другої світової війни / О. Є. Лисенко, І. Т. Мілевський. - К.: "Книга пам'яті України", 1997. – 567 с.
46. Лобов В. Н. Военная хитрость / В. Н. Лобов. – М.: Московское военно-историческое общество; Логос, 2001. – 472 с.
47. Лота В. Тайные операции Второй мировой. Книга о военной разведке. 1944 год / В. Лота. – М.: Молодая гвардия, 2006. – 649 с.
48. Лотт А. Самое опасное море. Минная война в годы Второй мировой / А. Лотт; Пер. с англ. Л. А. Игоревского. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2004. – 334 с.
49. Макси К. Упущенные возможности Гитлера / К. Макси; Пер. с англ, под ред. С. Переслегина. – М.: ООО «Издательство АСТ»; СПб.: Terra Fantastica, 2001. – 544 с.
50. Маршалль В. Война на море. Внимание рейдеры! / В. Маршалль, Б. Эдвардс; пер. Еремеев. – Смоленск : Русич, 2004. – 496 с.
51. Махун С. Операція «Оверлорд» «вирішальний день», що вразив увесь світ / С. Махун, І. Гусаченко // Дзеркало тижня. – 2004. – №22. – С. 19
52. Миллер Д. Коммандос: Формирование, подготовка, выдающиеся операции спецподразделений / Д. Миллер. – Мн.: Харвест, 1999.
53. Мировая война 1939-1945. Взгляд побежденных / Под. ред. Н. Л. Волковского. – М.: АСТ, 2010. – 736 с.
54. Морисон С. Э. Американский ВМФ во Второй мировой войне. Вторжение во Францию и Германию, июнь 1944-май 1945 / С. Э. Морисон. – М.: АСТ, 2003. – 512 с.
55. Мягков М. Ю. Записка Оверлорд – Багратион. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://histrf.ru/biblioteka/book/ovierlord-i-baghration>
56. Мячин А. Н. 100 великих битв / А. Н. Мячин. – М.: Вече, 2005. – 640 с.
57. Ненахов Ю. Войска спецназначения во второй мировой войне Ю. Ненахов. – Мн.: Харвест, 2000.

58. Нимиц Честер Уильям Война на море (1939-1945) / Н. Ч. Уильям; П. Э. Белмонт . – Смоленск: Русич, 1999.
59. Операция Кобра – 1944 // 100 битв, которые изменили мир. – 2013. – №103. – С. 32.
60. Пауэлс Жак Р. США во Второй мировой войне. Мифы и реальность / Жак Р. Пауэлс. – М.: Алгоритм, 2016. – 384 с.
61. Погью Ф. С. Верховное командование / Ф. С. Погью; Пер. с английского. – М.: Воениздат, 1959. – 142 с.
62. Райан К. Самый длинный день. Высадка десанта союзников в Нормандии / К. Райан; Пер. с англ. В. П. Викторова. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2004. – 303 с.
63. Райле О. Тайная война. Секретные операции абвера на Западе и Востоке (1921-1945) / О. Райле. – М.: Центрполиграф, 2002. – 510 с.
64. Роскилл С. У. Флаг Святого Георгия: Английский флот во Второй мировой войне / С. У. Роскилл; Пер. с англ. А. Больных. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2000. – 560 с.
65. Спик М. Асы союзников / М. Спик. – Смоленск: Русич, 2000
66. Таунсенд Э. К. Риск — ключ войсковой разведки / Э. К. Таунсенд. – М.: Издательство иностранной литературы, 1957. – 100 с.
67. Тейлор А. Дж. П. Вторая мировая война: Два взгляда / Дж. П. Тейлор. – М.: Мысль, 1995. – 556 с.
68. Телеснин М. Р. Энциклопедия Второй мировой войны. Открытие Второго фронта (весна-лето 1944) / М. Р. Телеснин, В. Д. Тарасов. – М.: Мир книги, 2007. – 128 с.
69. Типпельскирх Курт фон. История Второй мировой войны 1939-1945 / Курт Типпельскирх. – М.: АСТ, 1999. – 796 с.
70. Трубайчук А. Т. Друга світова війна / А. Т. Трубайчук. - К.: Наукова думка: Асоціація істориків "Істина", 1995. – 192 с.
71. Уткин А. И. Вторая мировая война / А. И. Уткин. – М.: Алгоритм, 2002. – 864 с.

72. Уткин А. И. Дипломатия Франклина Рузвельта / А. И. Уткин. – Свердловск: Издательство Уральского университета, 1990. – 544 с.
73. Фэйн Ф. Д. Боевые пловцы / Ф. Д. Фэйн, Д. Мур. – М.: Издательство иностранной литературы, 1958. – 352 с.
74. Фуллер Дж. Ф. Ч. Вторая мировая война 1939-1945 гг. Стратегический и тактический обзор. / Дж. Ф. Ч. Фуллер; Пер. с англ. В. А. Герасимова и Н. Н. Яковлева. – М.: Иностранная литература, 1956.
75. Хастингс М. Операция «Оверлорд»: Как был открыт второй фронт / М. Хастингс; Пер. с англ. Е. М. Федотова . – М.: Прогресс, 1989. – 462 с.
76. Шамбаров В. Русский победный марш по Европе / В. Шамбаров. – М.: Алгоритм, 2015. – 256 с.
77. Широкоград А. Атлантический вал Гитлера / А. Широкоград. – М.: Вече, 2010. – 237 с.
78. Шпейдель Г. Вторжение 1944 года. Высадка союзников в Нормандии глазами генерала Третьего рейха / Г. Шпейдель. – М.: Центрполиграф, 2004. – 208 с.

Підручники, посібники:

79. Великая Отечественная война Советского Союза 1941-1945: Краткая история. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Воениздат, 1984. – 560 с.
80. Волков Ф. Д. За кулисами второй мировой войны / Ф. Д. Волков. – М.: Мысль, 1985. – 304 с.
81. Самсонов А. М. Вторая мировая война, 1939-1945. Очерк важнейших событий / А. М. Самсонов. – М.: Наука, 1985. – 624 с.
82. Самсонов А. М. Крах фашистской агрессии 1939-1945 / А. М. Самсонов; Исторический очерк. Издание второе, исправленное и дополненное. – Академия Наук СССР. Отделение истории. Институт истории СССР. – М.: «Наука», 1980.